

Jongeren met een licht verstandelijke beperking online: kansen en uitdagingen voor het werkveld

mr Rogier de Groot, MSc

Is docent en onderzoeker
aan de hogeschool Leiden

Inleiding

Medio 2015 ben ik begonnen met mijn promotieonderzoek met de titel 'Online & Beperkt' dat ik naar verwachting in 2019 af zal ronden. In dit onderzoek schets ik een beeld van het (problematische) internetgedrag van jongeren met een licht verstandelijke beperking (lvb) en probeer ik te achterhalen welke motivaties en drijfveren ten grondslag liggen aan problematische ervaringen. Doel van mijn onderzoek is te kijken hoe deze ervaringen, motivaties en drijfveren de begeleidingsstrategie van ouders, opvoeders en professionals kunnen verrijken, zowel online als offline.

In dit artikel worden enkele bevindingen gedeeld uit het eerste pilotonderzoek onder dertien jongeren met een licht verstandelijke beperking dat ik onlangs heb afgerond en dat onderdeel uitmaakt van mijn overkoepelende promotieonderzoek. Hoewel het oorspronkelijke doel van de pilot gelegen was in het vinden van een geschikte onderzoeksmethode waarmee de ervaringen van jongeren met een lvb op een zo valide en betrouwbaar mogelijke manier kon worden verzameld, geven de opgetekende verhalen ook aanknopingspunten voor verder onderzoek en eerste voorzichtige handvatten voor ouders, opvoeders en praktijkbegeleiders van jongeren met een lvb. Aan de hand van het bijzondere ervaringsverhaal van Wendy¹ wil ik u meenemen in de online wereld van deze jongeren. Dit verhaal is niet representatief voor alle jongeren in het pilotonderzoek en doet ook geen recht aan de complexiteit en verscheidenheid van de problemen waar deze jongeren mee te maken hebben, online en offline. Haar ervaringen zijn echter wel illustratief voor de manier waarop veel jongeren en hun opvoeders/begeleiders in mijn onderzoek met elkaar communiceren over het virtuele gedrag van de jongeren. Voordat ik het verhaal van Wendy zal beschrijven, zet ik eerst beknopt uiteen wat de aanleiding en de maatschappelijke relevantie is van mijn onderzoek, wat de onderzoeksopzet was van het pilotonderzoek en welke knelpunten ik in de uitvoering van het onderzoek ben tegengekomen.

Aanleiding en maatschappelijke relevantie

Uit de meest recente monitor jeugdcriminaliteit van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum blijkt dat drie op de tien jongeren in 2015 weleens online delicten hadden gepleegd. Het gaat dan onder meer om het zich voordoen als iemand anders, het online bedreigen van anderen, en het tegen iemands wil seksueel getinte foto's van die persoon rondsturen (Van der

¹ Om de privacy van Wendy en haar gezin te waarborgen zijn fictieve namen gebruikt en is alle persoonsgebonden informatie veranderd of weggelaten.

Laan & Goudriaan, 2016). Uit een in 2014 gehouden peiling blijkt dat 43 procent van de Nederlandse jongeren vervelende internetervaringen heeft, vooral met cyberpesten via sociale media (Heinen, 2014). Ook kunnen jongeren te maken krijgen met hacking, veilingfraude, grooming en stalking (Domenie, Leukfeldt, Van Wilsem, Jansen & Stol, 2013).

In veel onderzoek rond online slachtofferschap en daderschap onder jongeren wordt vooralsnog weinig gekeken naar de vatbaarheid van bepaalde groepen jongeren voor de verleidingen en gevaren van het internet. Met name jongeren met een lvb lijken door onder meer hun verminderd cognitief en sociaal adaptief vermogen niet alleen extra kwetsbaar voor offline slachtofferschap en daderschap (Boertjes & Lever, 2007), maar ook voor online varianten hiervan. Harde onderzoeksdata hierover zijn niet voorhanden, maar uit de praktijk komen steeds meer voorbeelden van jongeren met een lvb die problematisch internetgedrag vertonen. In een recent kamerdebat (Tweede Kamer, 2014, 2015a) en verschenen publicatie van Kennisnet (2014) is een poging gedaan om deze problematiek onder de aandacht te brengen. Remco Pijpers, directeur van stichting 'mijn kind online' stelde echter in 2010 al dat jongeren met een lvb die speciaal onderwijs volgen een vergeten doelgroep zijn in de voorlichting over veilig internet (Pijpers, 2010). Dit wordt bevestigd in onder andere de beantwoording van enkele kamervragen over de gevaren van sociale media voor jongeren met een lvb (Tweede Kamer, 2014-2015b) en diverse verkennende gesprekken die ik heb gevoerd met sleutelpersonen van het expertisecentrum van de William Schrikker Groep (WSG). Wanneer preventieve of repressieve maatregelen worden genomen, berusten die veelal niet op wetenschappelijk onderzoek en lijken ze vooral voort te vloeien uit initiatieven vanuit organisatiemanagement, praktijkprofessionals en studenten (bijvoorbeeld: Dekker, Scheepers & Op 't Veld, 2013; Prins, 2012).

Over slachtofferschap en daderschap bij jongeren in het algemeen wordt wel onderzoek gedaan. Kerstens en Stol (2012) deden onderzoek naar online slachtofferschap en daderschap onder jongeren en laten zien dat jongeren op een aantal risicogebieden problemen kunnen ondervinden, waaronder cyberpesten en veilingfraude. Deze bevindingen komen overeen met de resultaten uit het grootschalige Europese onderzoeksproject 'EU kids online'. (zie bijvoorbeeld Livingstone, Görzig & Ólafsson, 2011). Het model van Hasebrink, Livingstone & Haddon (2008) dat in het kader van dit project is ontwikkeld, laat zien met welk risicogedrag jongeren te maken kunnen krijgen. In dit model wordt een relatie gelegd tussen de online risicogebieden en de communicatierollen die jongeren kunnen hebben. De risicogebieden die in dit model worden beschreven zijn door Kerstens en Stol (2012) vertaald naar financieel-economische criminaliteit, seksuele activiteiten en cyberpesten. Jongeren kunnen vanuit drie rollen te maken krijgen met deze risicogebieden: als *zender* (maakt actief contact met een ander, bijvoorbeeld door iemand te pesten), *participant* (een ander maakt contact, hij of zij wordt bijvoorbeeld gepest) en als *ontvanger* (bekijkt inhoud online, bijvoorbeeld pornografisch materiaal).

Vanuit onderzoek zijn aanwijzingen te vinden dat jongeren die online kwetsbaar zijn ook offline kwetsbaarheid vertonen (bijvoorbeeld: Baumgartner, 2013; Wolak, Finkelhor, Mitchell & Ybarra, 2008). Als er sprake is van een relatie tussen offline en online kwetsbaarheid dan ligt het voor de hand dat dit ook voor jongeren met een lvb geldt. In het 'EU Kids Online' rapport van Livingstone, Görzig en Ólafsson (2011) wordt in dit kader geconstateerd dat onder andere jongeren met mentale beperkingen (waar jongeren met een lvb ook toe behoren) vijftien procent meer risico lopen om in problematische situaties te geraken op internet dan kinderen die deze problemen niet hebben.

Hoewel er nog weinig data beschikbaar is over de situaties waarin jongeren met een lvb verzeild kunnen raken, geeft de praktijk genoeg voorbeelden.

Jongeren met een lvb mogen niet de dupe worden van een in snel tempo digitaliserende maatschappij. Als we als maatschappij willen dat deze groep niet buiten de boot valt dan moet er verandering komen in de manier waarop we deze jongeren begeleiden in het zelfstandig en veilig gebruik maken van internet. Behalve een bijdrage aan wetenschappelijke inzichten, levert dit onderzoek een maatschappelijke bijdrage in de handvatten die aan jongeren, hun ouders, praktijkscholen, zorginstellingen en justitie kunnen worden gegeven over de vraag waar en hoe in de begeleiding aandacht moet zijn voor online risico's. Zowel uit de literatuur als uit diverse verkennende gesprekken met praktijkprofessionals blijkt dat hier behoefte aan is.

Onderzoeksmethodiek

Onderzoek doen naar jongeren met een lvb is geen eenvoudige opgave. Veel methoden van dataverzameling zijn minder geschikt om het internetgedrag van deze groep in beeld te krijgen. Zo is het lastig om enquêtes af te nemen bij deze groep vanwege onder meer de beperkte taligheid en korte aandachtsspanne. Ook proxyonderzoek biedt te weinig soelaas omdat het internetgedrag zich grotendeels onttrekt aan het oog van ouders, begeleiders en docenten. Het is daarom dan ook opmerkelijk dat proxyonderzoek en enquêtes juist vaak de hoofdmoot vormen van veel onderzoek onder deze doelgroep. Dat doet, gelet op de beperkingen van deze groep jongeren, niet altijd voldoende recht aan de opvattingen over en beleving van de onderwerpen waar deze jongeren over worden bevraagd.

In het zoeken naar geschikte methoden om meer te kunnen zeggen over de internetervaringen van jongeren met een lvb lijkt het vruchtbaarder te zijn verder te kijken dan het 'online spoor' dat jongeren achterlaten (Boyd, 2014). Jongeren moeten de gelegenheid krijgen om zichzelf op een betekenisvolle wijze te uiten en mee te denken over bijvoorbeeld oplossingsrichtingen (Dedding & Moonen, 2013). Het vinden van een goede combinatie van interviewen, observeren, de jongeren laten participeren in het onderzoek en tijd doorbrengen in de leefwereld van jongeren biedt dan de beste kans om echt te begrijpen wat jongeren beweegt. Dit levert niet alleen rijkere data op, maar zet jongeren zelf beter in hun kracht en draagt bij aan de persoonlijke ontwikkeling van deze jongeren (Dedding & Moonen, 2013).

Omdat er weinig onderzoek is gedaan naar het internetgedrag van jongeren met een lvb, heb ik in de periode oktober 2015 tot en met februari 2016 een pilotonderzoek gedaan waarbij de bovenstaande inzichten proefondervindelijk zijn uitgetoetst bij een populatie van dertien jongeren met een lvb. Aan het onderzoek deden vijf vrouwelijke en negen mannelijke jongeren mee met een leeftijdsspreiding van 12-24 jaar. Vijf van deze jongeren wonen thuis of in een pleeggezin en negen jongeren wonen op een woon- en werklocatie van Gemiva. Om het vertrouwen van de jongeren te winnen en hun leefwereld beter te leren begrijpen heb ik ervoor gekozen de jongeren enkele maanden te volgen.

Het streven was om de jongeren medeonderzoeker te maken door ze als opdracht mee te geven zelf foto- en videomateriaal aan te leveren. Dit materiaal zou de basis vormen voor de wekelijkse gesprekken tussen mij en de jongeren. Al vrij snel bleek dat niet iedere jongere deze opdracht goed

kon uitvoeren. Daarom heb ik besloten om de wekelijkse gesprekken die ik met de jongeren voerde als basis te nemen voor het onderzoek. Ik heb bewust geprobeerd om bij alle jongeren een sfeer te creëren waarin ze zichzelf konden zijn en het gevoel kregen dat ze konden praten over onderwerpen die ze zelf interessant vonden. Hoewel sommige jongeren wat terughoudend bleven, ervoeren de meeste jongeren de gesprekken als ongedwongen en relaxed. Eén van de jongeren vertelde bijvoorbeeld dat het net leek alsof we in de kroeg aan het praten waren en dat was precies de sfeer die ik wilde creëren. Naast de diverse gesprekken die ik met de jongeren heb gevoerd, ben ik ook samen met hen achter de computer gaan zitten om te kijken naar wat ze nu precies doen online. Het bijvoorbeeld samen gamen, of filmpjes kijken op facebook of YouTube triggerde andere gespreksonderwerpen of plaatste eerder besproken onderwerpen in een nieuw daglicht. Tot slot heb ik met alle jongeren WhatsApp contacten gehad en een aantal van hen spreek ik nog steeds. Ik merkte al snel dat de afstand tot de jongeren kleiner was als ik met hen een appgesprek kon aanknopen.

Het creëren van een sfeer waarin jongeren eerlijk en oprecht vertellen over wat hen bezighoudt gaat niet vanzelf. Ik heb veel tijd geïnvesteerd in het leren kennen van de jongeren. Zo heb ik alle jongeren bijvoorbeeld de optie geboden om iets leuks te gaan doen, zoals naar de film of naar de McDonalds gaan. Daarnaast heb ik de jongeren de ruimte geboden om tijdens de gesprekken ook over andere dingen te praten dan hun internetgedrag. Zo hebben we het gehad over elkaars muziek- en filmsmaak, maar ging het ook over actualiteiten en hebben veel jongeren hun levensverhaal met mij gedeeld. Hierdoor kon ik de jongeren en hun offline en online gedrag beter in perspectief plaatsen. Tot slot heb ik mij in de woonvoorziening? van Gemiva zoveel mogelijk gedistantieerd van de begeleiders om te voorkomen dat ze mij als onderdeel van de staf zouden zien.

De gekozen methoden in mijn pilotonderzoek hebben mooie en gelaagde verhalen opgeleverd die veel zeggen over het offline en online gedrag van de dertien jongeren die ik heb gevolgd. Dit neemt niet weg dat ik ook tegen diverse dilemma's ben aangelopen. Wat je moet doen als een jongere een onopgelost delict opbiecht. Wanneer is een delict ernstig genoeg om te melden en wanneer heeft de beloofde vertrouwelijkheid de overhand? Spreekt een jongere wel helemaal de waarheid? Een ethisch-methodologisch dilemma was ook het vinden van een balans tussen objectiviteit en betrokkenheid als onderzoeker. Aan de ene kant wil je graag voor de jongeren klaar staan en ze advies geven als ze de fout in dreigen te gaan, maar aan de andere kant wil je zo objectief mogelijk onderzoek doen. In de contacten met Wendy, wier verhaal ik in de volgende paragraaf verkort heb opgeschreven, speelden dergelijke dilemma's ook. Hoewel het te ver voert om hier nu dieper op in te gaan, geeft het verhaal van Wendy wel een beeld van de vraagstukken waar ik in mijn onderzoek mee te maken heb.

Wendy's verhaal: van WhatsApp contact naar afpersing en seksueel misbruik

In het verhaal van Wendy komen diverse problemen naar voren die voor veel professionals in het werkveld, maar ook voor ouders en opvoeders herkenbaar zullen zijn. Wendy is een meisje van 14 dat via WhatsApp maandenlang gehanteerd en bang gemaakt is, en uiteindelijk seksueel misbruikt is door een jongen, terwijl opvoeders noch professionals tijdig iets in de gaten hadden. Ik heb in totaal acht ontmoetingen gehad met Wendy waarin we niet alleen gesproken hebben over haar negatieve online ervaringen, maar bijvoorbeeld ook over muziek, haar relatie met haar familie en vrienden en haar dromen voor de toekomst. Onze gesprekken hebben een intrigerend beeld

opgeleverd van de wijze waarop Wendy in het leven staat en hoe haar online ervaringen daarin een rol spelen, zowel positief als negatief. Hieronder zal ik kort het verhaal van Wendy schetsen.

Ik ontmoet Wendy voor het eerst in november 2015 bij haar thuis. Wendy woont sinds een jaar bij haar oom en tante omdat haar moeder niet langer voor haar kon zorgen. Haar vader is nooit echt in haar leven geweest. Wendy heeft erg moeten wennen aan de dagelijkse structuur die haar oom en tante haar opleggen. Bij haar moeder mochten zij en haar twee broers doen waar ze zelf zin in hadden en nu moet ze op tijd naar bed en mag ze niet zomaar meer de deur uit wanneer het haar uitkomt. Toch moet Wendy erkennen dat het wel goed voor haar is, omdat ze het ook nodig heeft. Haar oudste broer Jan zit in de gevangenis vanwege een verdenking van poging tot doodslag. Zijn zaak moet nog voorkomen. Kees, de andere broer van Wendy woont nog wel bij haar moeder en lijkt het redelijk goed te doen.

Oom en tante hebben ook erg moeten wennen aan Wendy. Ze hebben al drie zoons en hebben er nu ineens een puber van 14 bij gekregen die ook nog eens een licht verstandelijke beperking heeft. Hoewel professionele zorg in het gezin aanwezig is, kost het oom en tante veel moeite om goed te communiceren met Wendy. Als Wendy bijvoorbeeld voor de zoveelste keer in de fout gaat door niet te laten weten waar ze is of stiekem met jongens te 'appen', wordt uit frustratie geschreeuwd en gescholden. Haar oom en tante lijken niet te weten hoe ze anders kunnen doordringen tot Wendy. In een dergelijk geval krijgt Wendy huisarrest of mag ze haar telefoon niet mee naar haar kamer nemen. Wendy wordt dan weer boos op haar oom en tante waardoor een vicieuze cirkel ontstaat waarin wederzijds onbegrip de boventoon voert.

Wendy houdt veel van haar familie en is haar oom en tante dankbaar voor wat ze voor haar doen. Dat maakt het voor haar des te pijnlijker dat ze oom en tante zo teleurgesteld heeft toen deze er op het politiebureau achter kwamen dat Wendy gehanteerd en misbruikt was door een jongen. Wendy vertelt dat vorig jaar een voormalige vriendin stiekem foto's van Wendy heeft gemaakt en deze naar een jongen heeft gestuurd. Deze jongen heeft vervolgens via WhatsApp contact gezocht met Wendy en haar verteld dat hij haar foto's in zijn bezit had. Wendy vertelt dat hij in het begin heel lief was en dat ze ook een soort relatie hadden met elkaar. Op een gegeven moment wilde hij echter ook geld van haar hebben. Hij wees Wendy erop dat als ze dat geld niet zou regelen hij de foto's online zou plaatsen. Uit angst en schaamte ging Wendy akkoord en ze hoopte dat ze er vanaf zou zijn als ze hem zou betalen. Het bleek echter het begin van een periode waarin Wendy steeds meer geld voor hem moest regelen. Ze stal met name van haar oom en tante, maar de bedragen werden steeds groter en Wendy kon niet langer voldoen aan zijn eisen. Dit was het moment waarop hij Wendy verzocht om seksuele handelingen bij hem te verrichten; ook daar voldeed ze aan.

Wendy vertelt dat ze behoorlijk veranderd is door wat haar in die periode is overkomen. Zo zegt ze dat ze eigenlijk een verlegen en lief meisje was, maar dat ze nu hard geworden is door wat haar vriendin en die jongen haar hebben aangedaan. Ze is ook agressiever geworden en is vaker verwickeld in vechtpartijen. Andere kinderen doen haar niks, want ze weten dat ze dan klappen kunnen verwachten. Haar gedragsproblemen zijn wel de reden dat haar verhaal boven tafel is gekomen. Een docent van Wendy vroeg haar wat er toch met haar aan de hand was en bleef net zolang doorvragen totdat Wendy haar verhaal niet langer voor zich kon houden. Niet lang daarna kwam ze in een soort achtbaan terecht waarin familie, hulpverleners en politie aan haar begonnen te 'trekken' en haar een doemscenario van gedwongen prostitutie voorhielden in de hoop dat Wendy haar gedrag zou aanpassen.

Aan de gesprekken met Wendy merkte ik dat ze veel met hulpverleners om de tafel heeft gezeten het afgelopen jaar. Het hulpverleningsjargon lepelt ze zo op. Ze heeft wel wisselende ervaringen met

hulpverleners. Ze kan heel boos worden als ze haar alleen maar wijzen op de gevaren van het chatten met jongens op internet of zeggen dat zij niets kon doen aan het seksueel misbruik. Wendy neemt het zichzelf namelijk kwalijk wat haar is overkomen. Ze vindt dat ze zelf ook dom geweest is. Nu ze harder is geworden, zou dit haar echt niet nog een keer overkomen. Tegelijkertijd zoekt ze de risico's ook voortdurend op omdat ze het spannend vindt en zich aangetrokken voelt door 'bad boys'. Ze realiseert zich ook dat dit de aanleiding is van veel ruzies met haar oom en tante. Daarom heeft ze besloten om hen niks meer te vertellen over met wie ze omgaat, zowel offline als online. Ze heeft wat trucjes om te voorkomen dat oom en tante haar gesprekken via WhatsApp en Instagram kunnen zien als ze haar telefoon beneden moet leggen in de avond. Zo wist ze iedere dag de appgesprekken die ze heeft gevoerd, heeft ze haar accountnaam op Instagram veranderd en zet ze in de avond de wifi van haar telefoon uit zodat oom en tante ook geen nieuwe berichten zien binnenkomen.

Instagram en WhatsApp zijn erg belangrijk voor Wendy. Het zijn toegangspoorten naar haar vriendinnen en lokale roddels. Maar het zijn ook de omgevingen waar ze kan controleren of er geen roddels, of foto's van haar opduiken. Hier is goed te zien hoe tegenstrijdig Wendy kan zijn in haar manier van denken. Aan de ene kant vindt ze het leuk om bijvoorbeeld naar zogeheten 'expose-accounts' van andere meiden te kijken (dit zijn Instagram accounts waarin jongeren zwart worden gemaakt door andere jongeren), ook als hier seksueel getint foto- en filmmateriaal van deze meiden te zien is. Aan de andere kant is ze doodsbang dat iemand haar foto's op Instagram zal plaatsen.

Instagram en WhatsApp zijn ook belangrijke plekken om contacten te onderhouden met jongens. Wendy zegt sowieso meer mannelijke dan vrouwelijke vrienden te hebben, omdat jongens eerlijker en directer zijn dan veel meiden. Ze voelt zich gevleid als jongens haar aandacht geven, zowel offline als online. Ze vindt dit vooral spannend als het stoere jongens zijn die er goed uitzien. Wendy heeft ondanks wat ze heeft meegemaakt nog steeds contacten met jongens die ze alleen online kent. Met één van deze jongens zegt ze op een gegeven moment ook een relatie te hebben. Een week later heeft ze echter weer een andere vriend, ditmaal iemand van school. Relaties zijn, zoals bij veel tieners, bij Wendy een relatief begrip en het lijkt hier vooral om onschuldig experimenteel gedrag te gaan. De beperkingen van Wendy en het feit dat ze zich aangetrokken voelt tot een bepaald soort jongens maken haar echter wel voortdurend kwetsbaar voor misbruik en dat lijkt Wendy zelf niet echt in te zien.

Wat kunnen we leren van Wendy?

Met enige voorzichtigheid kunnen uit de casus van Wendy een aantal lessen worden getrokken:

➔ *Toon oprechte interesse in het online gedrag van een jongere en oordeel niet te snel*

Zowel hulpverleners als de oom en tante van Wendy proberen haar met de beste bedoelingen te beschermen door haar te wijzen op alle gevaren van het internet. Dit zie ik bij meerdere jongeren terug. Wat veel minder lijkt te gebeuren is dat volwassenen de dialoog aangaan met de jongeren en proberen te begrijpen wat de jongeren nu precies doen online en wat hun motivaties zijn om dit te doen. Hoe moeilijk dit ook is, zeker bij een kwetsbaar meisje als Wendy, het tonen van oprechte interesse in de online leefwereld van jongeren en echt luisteren naar wat de jongeren te zeggen hebben creëert wederzijds begrip. Vanuit deze positie is het ook makkelijker een discussie te voeren over de risico's van hun internetgedrag.

➔ *Vermijd repressie*

In het verlengde van het vorige punt leert het verhaal van Wendy ons ook dat een repressieve aanpak averechtse effecten sorteert. De focus die een aantal hulpverleners en haar oom en tante leggen op het schetsen van doemscenario's en het uitdelen van straffen leiden er bij Wendy toe dat ze voortdurend negatief wordt bekrachtigd en uiteindelijk niks meer vertelt. Alle goede bedoelingen van opvoeders en begeleiders ten spijt, stimuleert een repressieve aanpak jongeren dus mogelijkwerwijs vooral om hun online activiteiten steeds beter te verbergen. Hierdoor wordt het toezicht dat men beoogt wilt uitoefenen juist beperkter wordt. Daarnaast leren jongeren met een lvb vaak moeilijk van gemaakte fouten. Zij hebben dan juist behoefte aan begrip en positieve ondersteuning, en de mogelijkheid om - onder toezicht - deze fouten nogmaals te maken.

➔ *Jongeren hebben recht op privacy*

Wederzijds begrip en vertrouwen ontstaat niet door het hele Facebook- of Instagram-account van een jongere te gaan scannen. Ook jongeren die risicovolle contacten aangaan met andere jongens, hebben recht op privacy. Dit neemt natuurlijk niet weg dat je waakzaam wilt zijn bij jongeren die online kwetsbaar zijn. De vraag is echter of je dit bereikt door hun het signaal te geven dat je ze niet vertrouwt en dat je het stadium van een open gesprek al voorbij bent.

➔ *Jongeren zijn de expert*

Je hoeft als opvoeder of begeleider geen internetexpert te zijn om jongeren online goed te kunnen opvoeden en begeleiden. Zowel Wendy als veel andere jongeren uit mijn pilotonderzoek weten vaak veel beter hoe dingen online werken en wat de laatste trends zijn op internet dan hun ouders of begeleiders. Beter dan krampachtig te doen alsof je het beter weet, kun je uitgaan van de jongere als expert en die expertise gebruiken om beter te begrijpen wat ze doen online. Wederom gaat het daarbij om het tonen van oprechte interesse in de virtuele leefwereld van de jongeren en niet om het controleren van de dingen die ze fout doen.

Vervolgonderzoek

De resultaten uit mijn pilotonderzoek zijn niet voldoende om de praktijk stevige handvatten te geven, maar bieden wel een hoopvol begin. Verdere verdieping in de virtuele wereld van jongeren met een lvb is nodig om te kunnen beoordelen of de hierboven getrokken lessen bredere geldigheid hebben. Ik hoop dat ik in de komende jaren meer zicht krijg op vragen als: Zijn alle jongeren met een lvb nu even kwetsbaar? Zijn ze inderdaad online kwetsbaarder dan gemiddeld begaafde jongeren? Voor welke risico's zijn deze jongeren het meest vatbaar? Hoe gaan ze om met deze risico's? Wat drijft hun gedrag op internet? En welke positieve invloeden heeft het internet op hun gedrag? Ik wil echter niet alleen in gesprek blijven met de jongeren, maar ook met opvoeders en professionals. Zicht krijgen op de drijfveren, knelpunten en succeservaringen van een begeleider of ouder is waardevol omdat we hiermee beter leren begrijpen waar uitdagingen, maar vooral ook kansen liggen om jongeren met een lvb online meer in hun eigen kracht te zetten.

Literatuur

Baumgartner, S. (2013). *Adolescent sexual risk behavior on the internet*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.

Boertjes, M., & Lever, M. (2007). *LVG en jeugdcriminaliteit*. Expertisecentrum Jeugdzorg – Gehandicaptenzorg William Schrikker. Diemen: William Schrikker Groep.

Boyd, D. (2014). Making Sense of Teen Life: Strategies for Capturing Ethnographic Data in a Networked Era. In D. Boyd, E. Hargittai, & C. Sandvig (Red.), *Digital Research Confidential: The Secrets of Studying Behavior Online* (nog te verschijnen ed.). Cambridge, MA: MIT Press.

Dedding, C., & Moonen, X. (2013). Kinderen en onderzoek: Gaat dat samen? In C. Dedding, K. Jurrius, X. Moonen, & L. Rutjes (Red.), *Kinderen en Jongeren Actief in Wetenschappelijk Onderzoek: Ethiek, Methoden en Resultaten van Onderzoek met en door Jeugd*. Houten: Uitgeverij LannooCampus.

Dekker, M., Scheepers, L., & Veld op 't, D. (2013). Social media en LVG: *Onderzoek naar de positieve en negatieve effecten van social media bij mensen met een licht verstandelijke beperking*.

Domenie, M., Leukfeldt, E., van Wilsem, J., Jansen, J., & Stol, W. (2013). *Slachtofferschap in een gedigitaliseerde samenleving. Een onderzoek onder burgers naar e-fraude, hacken en andere veelvoorkomende criminaliteit*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.

Hasebrink, U., Livingstone, S., & Haddon, L. (2008). *Comparing children's online opportunities and risks across Europe: Cross-national comparisons for EU Kids Online*. Londen: EU Kids Online.

Heinen, H. (2014). *Rapportage: onderzoek meldknop.nl*. Digibewust.

Kerstens, J., & Stol, W. (2012). *Jeugd en Cybersafety: Online slachtoffer- en ouderschap onder Nederlandse jongeren*. Den Haag: Boom Lemma.

Livingstone, S., Görzig, A., & Ólafsson, K. (2011). *Disadvantaged children and online risk*. Londen: EU Kids Online network.

Pijpers, R. (2010). Voorwoord. *Speciaal onderwijs op internet*, 1-2. Stichting Mijn Kind Online.

Van der Laan, A.M., & Goudriaan, H. (2016). *Monitor Jeugdcriminaliteit: Ontwikkelingen in de Jeugdcriminaliteit 1997-2015*. Den Haag: WODC.

Wolak, J., Finkelhor, D., Mitchell, K., & Ybarra, M. (2008). Online "predators" and their victims: Myths, realities, and implications for prevention and treatment. *American Psychologist*, 63 (2), 111-128.